

RUSIJOS BAJORIJOS POLITINĖ EGZISTENCIJA XIX A. ANTROJOJE PUSĖJE–XX A. PRADŽIOJE

Ryšard Gaidis

Doktorantas
Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto
Naujosios istorijos katedra
Tel. 68 72 86

Įvadas

XIX a. buvo gyvybiškai svarbus politiniam aukštuomenės luomo gyvavimui, ir, o tai ne mažiau svarbu, dominavimui. Modernėjimo laikotarpio permainos kėlė daug svarbių egzistencinio pobūdžio klausimų senajai socialinei Europos valstybių santvarkai, kai bajorija vis dar vaidino svarbų vaidmenį valstybių politiniame gyvenime. Pokyčiai visoje Europoje vyko netolygiai. Tačiau politinio gyvenimo demokratėjimo procesas, visuomeniniai judėjimai, socialinės struktūros lūžis, liberalizmo ir socializmo ideologijų plėtra, pramonės revoliucija kėlė klausimą: kokią vietą aukštuomenė užims ateities valstybėje ir visuomenėje? Ar ji sugebės prisitaikyti prie naujų aplinkybių? Ar atsisakys savo privilegijų? Su šiomis problemomis pirmiausia susidūrė Vakarų Europos valstybių bajorija. Tačiau laikui bėgant modernėjimo procesas slinko į Rytus ir galime teigti, kad Rusijoje jis pasireiškė XIX a. antrojoje pusėje.

Šio straipsnio tikslas – remiantis pagrindine mus dominančio klausimo istoriografija atskleisti tas svarbiausias Rusijos bajorijos politinio gyvenimo pokyčių tendencijas, kurios pasireiškė

XIX a. antrojoje pusėje–XX a. pradžioje ir parodyti Rusijos aukštuomenės pastangas išsaugoti savo pozicijas įvairių bendravaltystinio mąsto reformų ir įvykių akivaizdoje.

Šita problema yra reikšminga ne tik Rusijos istorijai. Išsiaiškinę rusų bajorijos politinį vaidmenį XIX a., žengsime vieną iš svarbiausių Lietuvos aukštuomenės politinių pozicijų Rusijos imperijoje atskleidimo žingsnių. Norėdami suprasti, koks buvo Lietuvos bajorijos politinis svoris Rusijos imperijos sudėtyje, turime suvokti pačios rusų bajorijos politinio poveikio specifiką. Be to, XIX a. lietuvių istoriografijoje kol kas labai mažai funkcionuoja Rusijos imperijos bajoro vaizdinys. Todėl šitam straipsniui ir keliamas uždavinys – remiantis ligšioliniais tyrimais bandyti sukurti rusų bajorijos politinio egzistavimo XIX a. antrojoje pusėje–XX a. pradžioje modelį. Straipsnyje bus kalbama apie apibrėžtas bajorijos politinio reikšimosi galimybes. Dėmesys sutelkiamas ne į visą bajorijos luomą, o į pačią įtakingiausią jo dalį – žemvaldžius ir aristokratus.

Straipsnyje nagrinėjami trys klausimai: Koks buvo rusų istoriografijos įnašas į Rusijos imperijos bajorijos politinės istorijos tyrinėjimą? Kokiomis socialinio gyvenimo sferomis rem-

damasi Rusijos bajorija stengėsi išlaikyti savo politinę įtaką XIX a. antroje pusėje? Koks buvo svarbiausias Rusijos bajorijos politinis siekis po 1861 m. baudžiamojo panaikinimo?

Chronologiškai straipsnis apsiriboja laikotarpiu nuo 1861 iki 1904 m. Tačiau Rusijos imperijos bajorijos politiniam transformavimuisi ne mažiau svarbus yra vėlesnis laikmetis – 1905–1917 m., kai bajorus kaip luomą reprezentavo politinė „Suvienytos bajorijos“ organizacija. Bet šis klausimas yra labai platus, todėl jį nagrinėti šiame straipsnyje atsakėme.

1. Rusų bajorija – istoriografijos objektas

Rusijos aukštuomenė istoriografijos objektu tapo jau XIX a., tačiau, savaime suprantama, rimtesnė mokslinė analizė buvo skirta chronologiškai ankstesniam Rusijos istorijos periodui. Tie, kurie stengėsi kažką pasakyti apie savo laiko aukštuomenę, darė tai daugiau kaip liudininkai, publicistai, pagaliau politologai, o ne istorikai. Bet koks poreforminės bajorijos vertinimas neperžengė subjektyvumo ribų, todėl kalbėti apie rimtą mokslinę šio laikotarpio analizę negalima¹.

Taip jau susiklostė aplinkybės, kad Rusijos aukštuomenės istoriją pradėjo tyrinėti tarybiniai istorikai, dažnai turėdami tikslą neigiamai vaizduoti bajorijos vaidmenį XIX a. antrosios pusės–XX a. pradžios Rusijos istorijoje. Tačiau tai nereiškia, kad dabartinė istoriografija turi atmesti, kaip neobjektyvius ir neteisingus, tarybinės istoriografijos darbus. Turime konstatuoti faktą, kad tarybinės istoriografijos lai-

mėjimai, pirmiausia faktografijos prasme, buvo pakankamai svarūs ir reikšmingi, o kai kurie darbai iki šiol turi išliekamąją vertę, jais naudojasi mūsų laikų tyrinėtojai.

Tarybinė istoriografija bajorijos istoriją pradėjo tyrinėti gana vėlai. Nei V. Lenino, nei J. Stalino laikai tam nesudarė palankių galimybių. XIX a. buvo suvokiamas kaip revoliucinių judėjimų laikotarpis. Padėtis pradėjo keistis šeštojo dešimtmečio pabaigoje, kai bendra atmosfera TSRS sušvelnėjo. Tarybinė istoriografija, kaip ir buvo galima tikėtis, pradėjo domėtis pirmiausia Rusijos bajorijos ekonomine ir socialine istorija².

Persilaužimo laikotarpiu tapo aštuntasis dešimtmetis, kai istorikai pradėjo tyrinėti aukštuomenės luomo politinę istoriją. Ir čia rimčiausių laimėjimų pasiekė TSRS Mokslų akademijos Istorijos instituto Leningrado skyriaus istorikai. Manytume, kad galima kalbėti apie atskirą „Leningrado mokyklą“, kuri tyrinėjo Rusijos istoriją nuo 1861 iki 1917 m. Žymiausi mokyklos atstovai buvo J. Solovjovas ir V. Djakinai. Pirmasis išleido visą seriją monografijų, skirtų Rusijos patvaldystės ir bajorijos santykiams XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje³.

J. Solovjovo monografijos remiasi gausybe archyvinių šaltinių, taip pat skelbtais amžinin-

¹ Iš reikšmingesnių to laikotarpio tyrinėtojų ir publicistų galime paminėti: *I. D. Kашкаров*. Дворянское дело. Санкт-Петербург, 1888; *А. И. Елишев*. Дворянское дело. Москва, 1898; *А. Д. Пазухин*. Современное состояние России и сословный вопрос. Москва, 1886; *Н. П. Семёнов*. Наше дворянство. Санкт-Петербург, 1899.

² *А. М. Анфимов*. Частновладельческое лесное хозяйство в России в конце XIX–начале XX века // Исторические записки. 1958. Т. 64; *А. М. Анфимов*. Крупное помещичье хозяйство европейской России. Москва, 1969; *Л. П. Миннарик*. Экономическая характеристика крупнейших земельных собственников России конца XIX–начала XX в. Москва, 1971; *Н. А. Проскуракова*. Размещение и структура дворянского землевладения в европейской России в конце XIX–начале XX века // История СССР. 1971, № 1.

³ *Ю. Б. Соловьёв*. Самодержавие и дворянство в конце XIX века. Ленинград, 1973; *Ю. Б. Соловьёв*. Самодержавие и дворянство в 1902–1907 г. г. Ленинград, 1981; *Ю. Б. Соловьёв*. Самодержавие и дворянство в 1907–1914 г. г. Ленинград, 1990.

ku atsiminimais. Tarybiniai istoriografijai šia prasme tai yra neįprastas reiškinys, nes minimos monografijos – tai visų pirma politinių idėjų, pozicijų ir nuomonių istorija.

V. Djakinai sukoncentravo dėmesį į vadinamosios „Birželio monarchijos“ laikotarpį. Chronologiškai tai būtų nuo 1907 iki 1914 m.⁴ Darbo centre atsidūrė trys politinės jėgos: caro valdžia, o tiksliau – skiriama vyriausybė, bajorija ir buržuazija. A. Djakinai pagal jas išskiria politines partijas ir judėjimus. Bajorija vaizduojama kaip reakcijos jėga, kuri įnirtingai kovoja su ministro pirmininko P. Stolypino reformų politika, o jam 1911 m. žuvus, pradeda vis labiau įsigalėti valstybėje.

Aštuntojo dešimtmečio pabaigoje buvo išleistas dar vienas pakankamai rimtas ir iki šiol turintis mokslinę reikšmę darbas, skirtas Rusijos imperijos bajorijos luomui poreforminiu laikotarpiu. Jo autorius A. Korelinas⁵. Šis veikalas yra iš tikrųjų pagrindas, ant kurio galėtų formuoti savo tyrimus kiti istorikai. Tai labai informatyvus darbas, besiremiantis gausybe šaltinių ir istoriografijos. Nors grynai politiniai veiklai šioje monografijoje yra skirtas tik paskutinis skyrius, visa knyga mums suteikia galimybę sužinoti, kas atsitiko bajorijos luomui poreforminiu laikotarpiu. Svarbu tai, kad istorikas pateikia statistinę medžiagą, susijusią su vadinamaisiais tautiniais pakraščiais, o to nedaro dauguma kitų Rusijos istorikų.

Kiti tarybiniai rusų istorikai domėjosi tam tikromis bajorijos istorijos problemomis arba tik fragmentiškai nagrinėjo šį klausimą. Galėtume išskirti tokias problemas: bajorų opozicinis judėjimas ir konkretus ūkinis darbas že-

mietijoje (N. Pirumova⁶, G. Gerasimenko⁷); bajorijos dalyvavimas valstybės tarnyboje (P. Zajončkovskis⁸); bajorijos dalyvavimas politinių partijų veikloje (L. Spirinas⁹); „Suvienytos bajorijos“ organizacija (A. Borodinas¹⁰, A. Avrechas¹¹).

Apibendrinami tarybinės rusų istoriografijos įdirbį turime pabrėžti, kad ji atitiko visus tarybinei istoriografijai keliamus ideologinius ir metodologinius reikalavimus: iki paskutiniųjų TSRS gyvavimo metų laikėsi taisyklės cituoti Lenino raštus neatsižvelgdami į tai, ar „vadas“ turėjo atsakymus į visus klausimus. Visgi tas citavimas kuo toliau darėsi vis mechaniškesnis. Kitaip sakant, laikydamiesi nustatytų vertinimo schemų istorikai turėjo ne tik atitinkamai interpretuoti faktus, bet ir apibrėžtai pasirinkti šaltinius.

Sugriuvus TSRS, istorikams reikštis atsirado naujų galimybių. Imperinis Rusijos istorijos laikotarpis sulaukė daug dėmesio. Susidomėta ir bajorijos vaidmeniu XIX a. antrojoje pusėje ir XX a. pradžioje. Tačiau kol kas pasirodė tik specialiai bajorijos istorijai skirtų mokslinių straipsnių. Sintetiniuose darbuose, apimančiuose stambesnius probleminius barus¹²,

⁶ И. М. Пирумова. Земское либеральное движение. Социальные корни и эволюция до начала XX века. Москва, 1977.

⁷ Г. А. Герасименко. Земское самоуправление в России. Москва, 1990.

⁸ П. А. Зайончковский. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. Москва, 1978.

⁹ Л. М. Спирин. Крушение помещичьих и буржуазных партий в России (начало XX в. – 1920 г.). Москва, 1977.

¹⁰ А. П. Бородин. Усиление позиций Объединённого дворянства в Государственном совете в 1907–1914 годах // Вопросы истории. 1977, № 2, p. 56–66.

¹¹ А. Я. Аврех. Царизм накануне свержения. Москва, 1989.

¹² Ю. Б. Соловьёв. Самодержавие, дворянство и проблема сближения с крестьянством в конце XIX – начале XX в. // Реформы или революция? Россия

⁴ В. С. Дякин. Самодержавие, буржуазия и дворянство в 1907–1911 г. г. Ленинград, 1978; В. С. Дякин. Буржуазия, дворянство и царизм в 1911–1914 г. Ленинград, 1988.

⁵ А. Корелин. Дворянство в пореформенной России 1861–1904 г. г. Москва, 1979.

stengiamasi iš naujo įvertinti bajorijos politinį vaidmenį Rusijos imperijos žlugimo išvakarėse. Savo tyrimus tęsė kai kurie žinomi tarybiniai istorikai (V. Džakinas, A. Korelinas, A. Borodinas¹³).

Dėl ribotos straipsnio apimties nėra galimybės plačiau aptarti Vakarų Europos istoriografijos tyrimus. Vertėtų prisiminti vieną iš naujesnių anglų istoriko D. Lieveno¹⁴ knygų „Aristokratija Europoje. 1815–1914“. Ši monografija vertinga tuo, kad parašyta remiantis komparatyviniu metodu. Lievenas sugretino Didžiosios Britanijos, Prūsijos ir Rusijos aristokratijos istoriją XIX a. Be to, jis savo knygoje naudojo kitų Vakarų istorikų tyrimus.

Bendrai kalbėdami pastebime, kad rusų istoriografija, kad ir kokia ji būtų, ar tarybinė, ar ne, natūraliai daugiausia domėjosi Rusijos kaip geografinio regiono bajorijos istorija. Todėl norint svarstyti Rusijos imperijos bajorijos politinę istoriją, minėto istoriografinio įdirbio nepakanka. Kol kas remdamiesi rusų istoriografija mes galime formuoti XIX a.–XX a. pradžios Rusijos bajorijos politinį modelį, tačiau jokiū būdu ne Rusijos imperijos bajorijos politinį modelį, nes tokiu atveju už tyrimo ribų atsidurtų tokie svarbūs imperijos regionai kaip Rusijos užgrobtą Lietuvos ir Lenkijos valstybės teritorija, Užkaukazė, Suomijos Didžioji Kunigaikštystė, Pabaltijo gubernijos. Tai ne tik trukdo

susidaryti bendrą Rusijos imperijos politinį vaizdą, bet ir įsigilinti į regioninę aukštuomenės specifiką.

2. Rusijos bajorijos politinės raiškos galimybės

Norėdami suvokti Rusijos bajorijos politinę įtaką turime atidžiau pažvelgti į tai, kaip ji teisiškai ir ekonominiu požiūriu atrodė XIX a. antrojoje pusėje. Be abejo, formaliai bajorija buvo vientisas Rusijos visuomenės socialinis sluoksnis, išsiskiriantis iš kitų grupių savo ypatingomis teisėmis ir privilegijomis. Galutinis formalus rusų bajorijos luominis formavimasis baigėsi 1785 m., kai Jekaterina II suteikė bajorams privilegiją (*Жалованная грамота*). Tai buvo bendras teisių, privilegijų ir pareigų sąvadas¹⁵. Bajorija turėjo moralinę pareigą tarnauti valstybei – kariuomenėje ar civilinėje tarnyboje, taip valdovui ir tėvynei atsilygindama už savo privilegijas. Bajorijos privilegijos nebuvo panaikintos iki 1917 m. ir tai XIX a. antrojoje pusėje morališkai jai leido laikyti save išskirtiniu visuomenės sluoksniu. Nors Rusijos imperijoje iki 1905 m. oficiali politinė veikla buvo uždrausta, visgi bajorijos luomas turėjo nemažai būdų daryti įtaką valstybės politiniam gyvenimui.

Titulai. Aristokrato titulo turėjimas buvo viena iš galimybių naudotis politine įtaka ir visuotinė pagarba. Titulas dažnai atverdavo duris į valdovo rūmus. Rusijos teisė tiksliai reglamentavo titulų suteikimo tvarką. Garbės titulais galėjo naudotis: 1) senų rusų ir lietuvių kunigaikščių giminių palikuonys; 2) kilusieji iš tų protėvių, kuriems rusų imperatoriai buvo suteikę garbės bajorystės teises, ir kilusieji iš kai kurių Kaukazo kilmingų valdančiųjų giminių; 3) asmenys, gavę titulą tiesiogiai iš imperato-

1861–1917. Санкт-Петербург, 1992. P. 100–111. Власть и реформы. От самодержавия к советской России. Санкт-Петербург, 1996. Б. Н. Миронов. Социальная история России (XVIII–начало XX в.). Санкт-Петербург, 1999. Т. 2. Л. Е. Шепелёв. Чиновный мир России XVIII–начало XX в. Санкт-Петербург, 1999. Русский консерватизм XIX столетия: идеология и практика. Москва, 2000.

¹³ А. П. Бородин. Объединённое дворянство и аграрная реформа // Вопросы истории. 1993, № 9, p. 33–43. Проблемы социально-экономической и политической истории России XIX–XX века. Санкт-Петербург, 1999.

¹⁴ Д. Ливен. Аристократия в Европе. 1815–1914. Санкт-Петербург, 2000.

¹⁵ Б. Н. Миронов. Социальная история..., т. 1, p. 85.

riaus; 4) tie, kas titulus gavo iš kitų valstybių monarchų¹⁶.

Rusijoje iš esmės buvo naudojami trys titulai: kunigaikščio, grafo ir barono. Didžiųjų kunigaikščių titulus turėjo tik imperatoriaus šeimos nariai. XX a. pradžioje Rusijoje buvo užfiksuota 250 kunigaikščio titulų turėjusių šeimų, 310 grafo, 240 barono, 30 kalmukų ir totorių kunigaikščių šeimų, 1 hercogo, 3 marki-
zo¹⁷. Pats savaime titulo turėjimas buvo garbės reikalas, jis neteikė ypatingų privilegijų. XIX a. pirmojoje pusėje titulo turėjimas buvo reikšmingesnis negu vėliau. Be abejo, bajoras, turintis titulą, galėjo tikėtis didesnio palankumo ir galimybių priartėti prie imperatoriaus ar gauti geras valstybines pareigas, tačiau kur kas labiau, bent jau bajorijos, buvo vertinama genealogija ir nuopelnai valstybei. XIX a. antrojoje pusėje ir XX a. pradžioje imperatorius suteikė nemažai titulų, bet tai tapo tam tikru dėkingumo už gerą tarnybą reiškimosi būdu. Realių politinių galių titulus bajorui nesuteikdavo.

Materialinė padėtis. Materialinis užnugaris Rusijoje XIX a. antrojoje pusėje–XX a. pradžioje buvo kitas būdas įgauti politinę galią, nes, kaip žinome, įvairios renkamos pareigos šioje šalyje buvo susijusios su turto cenzu.

Kaimas ir bajorija – neatskiriami dalykai (1858 m. apie 80 proc. kilminių bajorų gyveno kaime, 1897 – iki 53 proc.). Galime drąsiai teigti, kad žemės ūkis per visą XIX a. išlaikė didelę bajorijos dalį. Po 1861 m. baudžiosios panaikinimo bajorijos nuosavybė buvo vertinama pagal turimos žemės kiekį. Visus bajorus, turinčius žemės valdas, tradiciškai skirstome į 3 grupes – smulkiuosius, vidutiniuosius ir stambiuosius žemvaldžius arba aristokratus. Kiekvi-
biškai gausiausia buvo smulkioji bajorija, kurios

žemės plotai nebuvo didesni kaip 100 dešimtinų (1 dešimtinė – 1,09 ha). 1905 m. smulkioji bajorija sudarė 58,9 proc. visų bajorų, tačiau turėjo mažiausiai žemės – 3,4 proc. Vidutinė bajorija (100–500 deš.) 1905 m. sudarė 5,3 proc. bendro skaičiaus, o jos žemė – 13,3 proc. Išpūdingai atrodė stambieji žemvaldžiai. Jų Rusijos europinėje dalyje buvo 18 102 šeimos. Joms XX a. pradžioje¹⁸ priklausė 85,1 proc. visos privačios žemės.

Turtingiausi žemvaldžiai buvo: grafas S. Stroganovas, kunigaikštis S. Abamelek-Lazarevas, grafas P. Šuvalovas, kunigaikštis M. Voroncovas-Daškovas, grafai Šeremetjevai, kunigaikštis S. Golicynas ir kt.¹⁹

Keičiantis ekonominei konjunktūrai, plėtojantis pramonei, prekybai ir finansinėms operacijoms, išsilaikyti vien iš žemės ūkio tapo labai sudėtinga. Rusijos bajorija iš esmės nuo XVIII a. vertėsi pramone ir prekyba. Tačiau tai buvo labiau išimtis negu taisyklė. O dabar atsirado naujų galimybių ne tik kurti nuosavas įmones ir fabrikus, bet ir investuoti kapitalą į įvairias ekonomikos sritis. Bajorai labiausiai domėjosi žemės ūkio žaliavų perdirbimo pramonės šakomis: malūnininkyste, mineralinių trąšų gamyba, pagaliau plačiai žinomais Ukrainos cukraus sindikatais, priklausančiais tokioms rusų ir lenkų didikų šeimoms kaip Dolgorukovai, Jusupovai, Bobrinskiai, Branickiai, Potockiai ir kt.²⁰

Visgi turime konstatuoti, kad pramonė ir prekyba galėjo padėti tik nedidelei, pačiai turtingiausiai bajorijos daliai. Juk, norint dalyvauti ekonominėje veikloje, reikėjo pradinio kapitalo. O dauguma prasiskolinusios Rusijos bajorijos jo neturėjo apskritai. Todėl ekonominiu

¹⁶ А. Корелин. Дворянство в пореформенной России..., p. 65–66.

¹⁹ Д. Ливен. Аристократия в Европе..., p. 70.

²⁰ А. Корелин. Дворянство в пореформенной России..., p. 110, Д. Ливен. Аристократия в Европе..., p. 151.

¹⁶ А. Корелин. Дворянство в пореформенной России..., p. 24, 30–31.

¹⁷ Ten pat, p. 31; Л. Е. Шепелёв. Чиновный мир..., p. 387–391.

užnugariu, ekonomine įtaka galėjo pasinaudoti tik nedidelė bajorijos dalis. Šita aukštuomenės grietinė realiai pretendavo į didžiausią politinę įtaką.

Korporacinė organizacija. Pati rimčiausia iki XIX a. pabaigos bajorijos kolektyvinių interesų reiškėja buvo jos korporacinė luominė organizacija. Rusijos europinės dalies bajorijos organizacija teritoriškai atitiko gubernijų padalijimą. Kiekvienos gubernijos bajorija sudarė vadinamąją bajorijos bendruomenę (*Дворянское общество*), kurios interesus valdžios atžvilgiu reprezentavo kelios institucijos: apskrities ir gubernijos bajorų susirinkimai, apskrities ir gubernijos bajorų vadovai ir gubernijos deputatų susirinkimai (lentelėje parodytas šių institucijų veikimo pobūdis.) Bajorijos dalyvavimas apskrities, o ypač gubernijos susirinkimuose buvo pagrindinis šio luomo būdas reikšti savo nuomonę.

Tačiau XX a. pradžioje tik 13 proc. kilminių bajorų naudojosi visomis korporacinės organizacijos teikiamomis teisėmis²¹. Nedidelė bajorijos luomo dalis, turtingiausi jo atstovai – žemvaldžiai, galėjo bajorijos susirinkimuose reikšti savo nuostatas ir taip daryti įtaką ne tik vietinės administracijos elgesiui, bet ir vyriausybės politikai. Be to, korporacinė teisė parinkti žemesnės grandies vietos valstybiniu tarnautojus leido bajorijai apsaugoti savo interesus nuo carinės administracijos kišimosi.

Savivaldos organai. Bajorija turėjo didelę įtaką žemietijose, įsteigtoje 1864 m. sausio 1 d. Tai buvo tarpluominė savivaldybė, turinti užsiimti vidaus ūkiniu ir visuomeniniu provincijos gyvenimu. Rinkimai į savivaldybes, organizuotas apskrityse ir gubernijose, vyko trijose kurijose: žemės savininkų, miestiečių ir kaimo bendruomenių. Pirmojoje ir antrojoje galiojo

turto cenzas²². Išrinkti delegatai, turintys balsą teisę, sudarė apskrities ar gubernijos žemietijos susirinkimą, kuris savo ruožtu rinko savivaldybių vykdomąją valdžią – valdybas. Bajorų padėtį lengvino tai, kad jie galėjo būti išrinkti visose trijose kurijose. Įstatymas taip pat numatė, kad susirinkimuose bajorų delegatų turėjo būti mažiausiai tiek, kiek kitų socialinių grupių atstovų kartu paėmus. Iš pradžių (1865–1867 m. rinkimai) bajorija apskrities susirinkimuose sudarė 41,64 proc., gubernijos – 74,2 proc. Šis skaičius didėjo ir 1883 m. jau pasiekė atitinkamai 42,4 proc. ir 81,5 proc., o 1897 m. – 55,2 proc. ir 89,5 proc.²³

Nors žemietijos buvo nepolitinės institucijos ir valdžia gubernatorių rankomis stengėsi tai užtikrinti, visgi reikia pripažinti, kad jos ilgainiui tapo bajorų politine mokykla. Į žemietijų darbą aktyviausiai įsitraukė pati dinamiškiausia bajorijos dalis – vidutinieji žemvaldžiai. Išryškėjo skirtingi jų politiniai interesai, be to, tam tikras opoziciškumas esamai tvarkai ne tik savivaldybių, bet ir valstybiniu lygiu. Todėl tai buvo rimtas politinis iššūkis centrinei valdžiai.

Valstybės tarnyba. Bajorijos privilegija ir pareiga tarnauti aukštesnio rango valstybės įstaigose tapo svarbia prielaida sieti aukštuomenės luomą su valstybe ir imperatoriumi. Jau XIX a. pirmojoje pusėje paaiškėjo, kad vien bajorijos patenkinti valstybės valdymo aparato formavimo poreikius nepakanka. Be to, suvokta, kad luomiškumas dar neužtikrina gerų darbo rezultatų. Į pirmą vietą iškyla išsilavinimas. Po 1825 m. dekabristų sąmokslu pašlijio imperatoriaus Nikolajaus I pasitikėjimas aukštuomenė. Tačiau bajorijai ir vėliau buvo teikiami di-

²¹ Б. Н. Миронов. Социальная история..., т. 1, р. 513, А. Корелин. Дворянство в пореформенной России..., р. 142.

²² Ten pat, р. 212–213, Е. Л. Толмачев. Александр II и его время. Книга первая. Москва, 1998. Р. 217–218.

²³ Г. А. Герасименко. Земское самоуправление..., р. 10, 17, 23.

Rusijos bajorijos korporacinės organizacijos struktūra

<i>Apskritis bajorų susirinkimas</i>	<i>Gubernijos bajorų susirinkimas</i>	<i>Apskritis bajorų vadovas. Gubernijos bajorų vadovas</i>	<i>Gubernijos deputatų susirinkimas</i>
Dalyvavimo galimybės			
Kategorijos: 1) Dalyvavimas susirinkime (visi nuo 21 metų vyriškos lyties kilminiai bajorai, įrašyti į gubernijos genealoginę knygą) 2) Dalyvavimas turint pasyvią rinkimų teisę (pirmo punkto sąlygos ir ne mažiau kaip 100 rb. metinės pajamos arba ordino, valstybinės tarnybos rango, išsilavinimo turėjimas) 3) Dalyvavimas turint aktyvią rinkimų teisę (pirmo punkto sąlygos ir turto cenzas; 1861 m. valdyti ne mažiau kaip 100 laikinai atliekančių prievolę valstiečių; 1870 m. – 200–600 dešimtinių žemės arba 15 tūkst. rb. vertės turtas; 1890 m. – 150–550 dešimtinių žemės)		Apskritis bajorų vadovas renkamas gubernijos susirinkimo, tvirtinamas gubernatoriaus. Gubernijos bajorų vadovas renkamas gubernijos bajorų susirinkimo, tvirtinamas imperatoriaus	
Svarbiausios funkcijos			
Apskritis bajorų sąrašo tikrinimas. Tų bajorų, kurie galėjo dalyvauti susirinkimuose, teisių aiškinimas. Išankstinis kai kurių klausimų aptarimas	Ankstesnių sprendimų vykdymo ataskaitų išklauskimas. Įvairių einamųjų reikalų aptarimas. Renkamų korporacinių institucijų pareigūnų rinkimas. Prašymų ir skundų parengimas ir įteikimas per bajorų vadovus vietinei caro administracijai, ministrams ir imperatoriui	Genealoginių knygų tvarkymas. Dvarininkų, turinčių teisę dalyvauti susirinkimuose, sąrašų tikrinimas. Bendruomenės narių elgesio stebėjimas. Bajorų, norinčių tarnauti valstybei, charakteristikų rašymas. Susirinkimų nutarimų vykdymas. Tiesioginis bajorų prašymų ir skundų įteikimas	Genealoginių knygų tvarkymas. Nepageidaujamų ar prasižengusių bajorų šalinimas iš susirinkimų. Medžiagos tvarkymas prieš gubernijos bajorų susirinkimą. Vyriausybės paklausimų, įteiktų bajorijai aptarti, svarstymas

Lentelė sudaryta pagal: A. Корелин. *Дворянство в пореформенной России 1861–1904 г. г. Москва, 1979. P. 133–134.*

desni prioritetai, jai sudaromos kur kas geresnės sąlygos kilti karjeros laiptais.

Bendras kilminės bajorijos skaičius valstybinėje tarnyboje su pertraukomis mažėjo, tačiau ji vis dar sudarė didelį tarnautojų procentą. Valstybės taryboje kilminių bajorų XIX a. antroje pusėje–XX a. pradžioje sumažėjo 15 proc. (1853 m. 98,2 proc., 1917 m. – 83,5 proc.), tarp ministrų ir valdytojų – 29 proc. (1853 m. 100 proc., 1917 m. – 71,4 proc.), senatorių – 14 proc. (1853 m. 94,6 proc., 1917 m. – 80,8 proc.), ministrų pavaduotojų, vyriausiųjų valdybų viršininkų, departamentų direktorių – beveik 9 proc. (1853 m. 86,4 proc., 1917 m. –

68,5 proc.), gubernatorių – beveik 10 proc. (1853 m. 100 proc., 1917 m. – 90,6 proc.), diplomatių atstovų – apie 16 proc. (1853 m. 100 proc., 1917 m. – 84,4 proc.)²⁴. Taigi matome, kad bajorija išlaikė stiprias pozicijas valstybiniame aparate. Gausus aukštuomenės luomo dalyvavimas valstybės valdyme ir kitoje imperijos institucijoje – kariuomenėje, sukūrė įvaizdį, kad svarbius reikalus sprendžia bajori-

²⁴ Б. Б. Дубенцов, С. В. Куликов. Социальная эволюция высшей царской бюрократии во второй половине XIX–начале XX в. в. // Проблемы социально-экономической и политической истории..., p. 74–83.

ja, tačiau toks manymas būtų tik sąlyginai teisingas. Tarnaudama valstybei, kartu išitraukdama į Rusijos biurokratijos gretas, bajorija dažnai prarasdavo politinį ir moralinį ryšį su savo luomu. Kur kas geriau bajorijos luominiams ir politiniams interesams atstovavo korporacinė organizacija ir iš dalies žemietijos.

3. Bajorijos politiniai siekiai po baudžiavos panaikinimo

Pirmomis bajorijos politinės veiklos apraiškomis po 1861 m. tapo atsakas į baudžiavos panaikinimą. Kaip paaiškėjo, dalis gubernijų bajorų susirinkimų pasipiktino caro manifestu, kuris pažeidė bajorijos nuosavybės teises į valstiečius, patvirtintas 1785 m. Jekaterinos II privilegija. Korelino teigimu, stipriausiai bajorų nepasitenkinimas pasireiškė 1861–1862 m. žiemos gubernijų bajorų susirinkimuose²⁵. Vadovauti ėmėsi Maskvos gubernijos susirinkimas, kuriame 1862 m. sausį. N. Bezobrazovas iškėlė idėją sušaukti valstybinį bajorijos susirinkimą, pakeisiantį reformos nuostatas pagal 1785 m. privilegiją. Panašaus turinio pareiškimus padarė ir kiti susirinkimai (Tulos, Smolensko, Charkovo, Pskovo, Voronežo ir kt.). Jau minėto pakilimo metu išryškėjo tos bajorijos judėjimo asmenybės, kurios ir ateityje vaidins didelį vaidmenį politinėje veikloje (tai maskviečiai N. Bezobrazovas ir grafas V. Orlovas-Davydovas, peterburgietis A. Platonovas, pskovietis grafas A. Bobrinskis ir kt.)²⁶. Politinė prasme pats svarbiausias ir patvaldystei atrodantis pats pavojingiausias buvo sumanymas sušaukti visos Rusijos bajorijos susirinkimą. Carizmas labai neigiamai reagavo į tokias iniciatyvas bijodamas, kad tai pirmas žingsnis į konstitucinę santvarką, kurios tikslas – apriboti

imperatoriaus valdžią. Tačiau visgi daugiausia dėmesio bajorų pareiškimuose buvo skirta ūkinei jų padėčiai gerinti ir santykiams su buvusiais baudžiauninkais sutvarkyti.

Jau 1862 m. kovą vidaus reikalų ministras P. Valujevas atkreipė bajorijos vadovų dėmesį į tai, kad susirinkimai, keldami politinius reikalavimus, pažeidžia savo kompetenciją. 1865 m. sausį Maskvos susirinkimas, vadovaujamas N. Bezobrazovo ir grafo V. Orlovo-Davydovo, vėl siūlė įteikti carui „adresą“, kuriame prašoma steigti bajorijai atstovaujančią valstybinio rango įstaigą. Tačiau šios idėjos nepalaikė dauguma susirinkimo narių. Paveikta bajorų susirinkimų aktyvumo, su savo sumanymu pasireiškė ir Peterburgo žemietija. 1865 m. gruodį jos narys A. Platonovas patarė surašyti raštą, siūlantį sušaukti valstybinio lygio centrinį žemietijų suvažiavimą²⁷. Valdžia rimtai sunerimo. Imtasi priemonių, kad panašūs dalykai nepasikartotų. 1867 m. birželio 13 d. bajorijos susirinkimų pirmininkams specialiu potvarkiu buvo uždrausta įtraukti į susirinkimų darbotvarkę politinius klausimus ir nurodyta drausminti nepaklusnius susirinkimų narius²⁸.

Sumanymų dėl politinių reikalavimų žemietijose ir bajorijos susirinkimuose kildavo ir vėliau. Tačiau tik susiklosčius palankioms aplinkybėms Peterburge, kai imperatoriai paskirdavo liberalesnius ministrus, atsirasdavo reali galimybė, kad „adresai“ bus išklaustyti ir valdžia ims konkretesnių sprendimų, liberalizuojančių politinę sistemą arba leidžiančių bajorams įsitraukti į svarbių politinių klausimų sprendimą. Panašiai atsitiko 1880–1881 m., kai vidaus reikalų ministru tapo M. Loris-Melikovas, pasiūlęs spręsti politinę valstybės krizę ne tik represinėmis priemonėmis

²⁵ А. Корелин. Дворянство в пореформенной России..., р. 237.

²⁶ Ten pat.

²⁷ И. М. Пирумова. Земское либеральное движение..., р. 71.

²⁸ А. Корелин. Дворянство в пореформенной России..., р. 251.

mis, bet ir reformomis. Svarbiausias Loris-Melikovo postulatats buvo galimybė šaukti ištikimus bajorijos, žemietijų ir miestų atstovus, kurie padėtų svarstyti iškilusias vietinio lygio problemas. Į tokią iniciatyvą atsiliepė žemietijos, parodydamos savo pasirengimą siūsti atstovus²⁹.

Tačiau Loris-Melikovo sumanymas nepavyko, nes, žuvus Aleksandrui II (1881), į sostą atėjęs Aleksandras III atsisakė pasiūlytas reformas įgyvendinti. Kita vertus, atsirado galimybė pasireikšti konservatyviems elementams bajorų susirinkimuose. Akstinas bajorų aktyvumui buvo Aleksandro III pareiškimas, kad jis rems bajorus. Taip pat buvo svarbi prasidėjusi probajoriškai nusiteikusių publicistų arba tiesiog bajorų publicistų agitacinė kampanija už bajorijos padėties gerinimą ir artėjantis Jekaterinos II privilegijos 100 metų minėjimas. 1885 m. bajorijos susirinkimai pradėjo siūsti peticijas, kuriose ragino valdžią atkurti ir išplėsti bajorijos luomines teises ir privilegijas³⁰. Publicistai savo ruožtu stengėsi pavaizduoti bajorijos klausimą kaip valstybinių problemų sprendimo raktą: tai bajorija, o ypač bajorai žemvaldžiai yra ta rusų tautos dalis, kuri sustiprėjusi sugebės tapti tarpininku tarp patvaldystės ir valstiečių.

Laikotarpis nuo 1896 iki 1905 m. pasižymi dideliu bajorijos ir aristokratijos politiniu aktyvumu: siunčiamos peticijos, kuriami įvairūs būreliai ar politinės nelegalios organizacijos. Prasidėjo ir žemietijų kova už savo teises. Vienas ryškiausių tos kovos aspektų buvo būrelis „Beseda“. Jo pasirodymas ir veikla sulaukė nemažo istoriografijos dėmesio. Šio būrelio įkūrimo sumanymas kilo žemvaldžiams ir aristokra-

tams, aktyviai dalyvavusiems žemietijų veikloje. „Besedos“ pavadinimas kildinamas nuo gubernijų bajorų vadovų susirinkimų pavadinimų³¹. Pirmasis „Besedos“ susirinkimas įvyko 1899 m. lapkričio 17 d. Jo steigėjais tapo žinomi aristokratai V. Petrovo-Solovovo, J. Novoselecevas, grafas D. Olsufjevas, kunigaikščiai Piotras ir Pavelas Dolgorukovai ir grafas P. Šeremetjevas. Šis būrelis sutraukė daug skirtingų politinių pažiūrų aukštuomenės veikėjų, kurie po 1905 m. išsiskirs į įvairias politines partijas. „Beseda“ veikė nelegaliai, tačiau apie ją Peterburge žinota pakankamai gerai. Bet jau vien dėl to, kad jai priklausė tokie aristokratai kaip grafai Šeremetjevai ir artimi carui grafai Bobrinskiai, nediršta jos tiesiog išvaikyti.

Būrelio tikslas buvo suformuluotas lakoniškai, bet nepakankamai aiškiai: žadinti visuomeninę veiklą ir nuomonę, kad ji būtų autoritetingesnė Peterburgui. Tai pasiekti galima veikiant per žemietijų ir bajorijos susirinkimus, taip pat spausdintu ir gyvu žodžiu propaguoti būrelio idėjas. Bendras jo šūkis – palankumas žemietijoms³². Iki 1904 m. į būrelį įstojo apie 40 žmonių, tarp kurių buvo 7 kunigaikščiai, 7 grafai ir 2 baronai. Tai rodo, kad Rusijos aristokratijai nebuvo svetimi nei žemietijų likimas, nei politinė Rusijos ateitis. Labai greitai būrelis suskilo į konservatyvesnę ir liberalesnę dalis. (Konservatoriai grafai A. Bobrinskis ir V. Bobrinskis, P. Šeremetjevas, D. Šipovas reiškė ištikimybę carizmui, bet pageidavo nutraukti biurokratijos savivalę; liberalai – kunigaikščiai Piotras ir Pavelas Dolgorukovai, D. Šachovskis ir kt. norėjo paskelbti Rusijoje konstitucinę monarchiją.) Konservatoriai, vadovaujami

²⁹ Žr.: И. М. Пирумова. Земское либеральное движение..., p. 132–135.

³⁰ А. Корелин. Дворянство в пореформенной России..., p. 258, žr.: Ю. Б. Соловьёв. Самодержавие и дворянство в конце XIX века..., p. 175.

³¹ В. Я. Лавричев. „Беседа“ и тенденции к консолидации консервативных сил в России конца XIX–начала XX века // Отечественная история. 1994, № 3, p. 43–57.

³² Русский консерватизм XIX столетия..., p. 366, В. Я. Лавричев. „Беседа“..., p. 45.

P. Šeremetjevo, išreiškė ištikimybę patvaldystei. Jie nemanė, kad norint reformuoti žemietijas reikėtų naikinti Rusijos politinę santvarką. Būrelis ne tik rinkdavosi politiniams pokalbiams, jis leido žemietijoms įvairią literatūrą. Vienas iš svarbiausių „Besedos“ tikslų buvo sušaukti bendrą Rusijos žemietijų atstovų suvažiavimą. Tačiau to padaryti nepavyko.

Žemietijų atstovų suvažiavimo klausimą bandė spręsti kitas būrelis. 1901–1902 m. žiemą stambus žemvaldys D. Šipovas nusprendė Maskvoje sutelkti būrelį, kuris parengtų laišką Nikolajui II ir taip suartintų jį su žemietijomis. Į būrelį įstojo žinomi konservatoriai: kunigaikštis P. Trubeckojus, M. Stachovičius, slavofilai N. Chomiakovas ir D. Samarinas³³. Laišką nuspręsta iš pradžių išsiųsti į visas žemietijų gubernijų valdybas ir tik gavus jų pastabas, galutinai suredagavus pateikti jį imperatoriui. Laišką, kuris ilgainiui tapo liberalių bajorų žemietijų narių bendra politine programa, surašė patsai Šipovas. Jame buvo keliamos tokios svarbiausios problemos: pagrindinis dabartinio valstybės valdymo neteisingumas slypi valdžios ir visuomenės tarpusavio nepasitikėjime; valdžia neleidžia reikštis jokiai visuomenei iniciatyvai, biurokratinis aparatas atitolina imperatorių nuo liaudies, visuomenei, pageidaujantčiai užsitikrinti savo poreikius, reikia sąžinės, minties ir žodžio laisvės; ji turi turėti galimybę pranešti valdovui apie savo poreikius; įstatymus, kuriuos rengia valdžios institucijos, reikia pristatyti visuomenei aptarti, o tai turi daryti visuomenės išrinkti atstovai, įeinantys į Valstybės tarybos komisijas³⁴. Tai buvo iš tikrųjų pažangi programa, todėl nenuostabu, kad

ją parengė su žemietijomis susijęs bajoras. Tačiau būrelyje atsirado stipri opozicija, kritikuojanti Šipovo laišką dėl liberalizmo, nederančio ištikimiems patvaldystei bajorams. Todėl laiško postulatų įgyvendinti nepavyko.

1896 m. Nikolajaus II leidimu buvo sušauktas „Bajorų vadovų pasitarimas“, kuris atstovavo luominiams bajorijos interesams. Pasitarimas stengėsi atkreipti imperatoriaus dėmesį į bajorijos nuosmukį ir nuskurdimą, reikalavo keisti valstybės ekonominę politiką, palaikyti bajorų žemėvaldą. Pagrindinis bendros agitacinės politikos teiginys buvo toks: jeigu žlugs aukštuomenė, žlugs ir patvaldystė. Deja, pasitarimo narių dauguma nesugebėjo pasiūlyti racionalių sprendimų, bijota pritraukti naujus visuomenės elementus į aukštuomenę, stengtasi ne rekonstruoti, bet konservuoti padėtį provincijoje.

Nikolajaus II valdymo pradžioje (1894–1904 m.) prie tradicinių bajorijos politinių idėjų reiškėjų (korporacinės organizacijos ir žemietijų) prisidėjo nelegalūs pusiau slapti politiniai būreliai, kurie svarstė ne tik opius bajorijos luomui klausimus, bet ir bandė nagrinėti bendravaltystbinio mąsto problemas, tokias kaip: patvaldystės ateitis, centrinio administracinio aparato vaidmuo, valstybės ekonominis gyvenimas, socialinės problemos ir t. t. Tarp politiškai aktyviausios bajorijos dalies pradėjo ryškėti nuomonių skirtumai, o tai lėmė įvairių politinių pakraipų grupuočių formavimąsi luomo viduje. Todėl ir iškilo klausimas, ar bajorija, kaip vieningas visuomenės sluoksniu, turi išsaugoti politinį vieningumą?

Bendras bajorijos politinis pakilimas prasidėjo 1904 ir 1905 m., kai nesėkmingas karas su Japonija ir 1905 m. įsiliepsnojusi revoliucija privertė aukštuomenę imtis, viena vertus, ginamųjų (nuo revoliucijos), o kita – puolamųjų (už politinės santvarkos reformas) veiksmų. Tačiau tai jau kitas klausimas, kurio šiame straipsnyje nenagrinėsime.

³³ Ю. Б. Соловьёв. Самодержавие и дворянство в 1902–1907 г. г. ..., p. 16–17.

³⁴ Русский консерватизм XIX столетия..., p. 376.

Išvados

XIX a. antrosios pusės–XX a. pradžios Rusijos bajorijos istorijai skirta nemažai dėmesio. Kol kas bene daugiausia šioje srityje padarė tarybinė istoriografija. Jos įnašas – ne tik marksinė mokykla būdingų klausimų, tokių kaip klasių kova, ekonominės ir socialinės formacijos tyrinėjimas, bet ir politinė aukštuomenės luomo istorija. Tačiau istorikams kelti naujas problemas erdvės visada pakanka. Be abejo, nauji tyrinėjimai padėtų praplėsti mūsų supratimą apie Rusijos imperijos bajorijos luomą. Nedaug tyrinėta bajorijos, kaip socialinės bendruomenės, pasaulėžiūra, kultūrinė veikla, politinis mentalitetas.

Po 1861 m. baudžios panaikinimo ir kitų svarbių Aleksandro II laikų reformų Rusijos imperija pradėjo žengti unifikacijos ir modernizavimo link. Rusų aukštuomenė prarado dalį savo privilegijų, suteikiančių jai pirmaujančią vietą visuomenėje. Bajorija kaip politinis veiksnys Rusijos valstybėje iki 1905 m. turėjo labai ribotas galimybes reikštis politiškai. Privilegijos, kurias ji turėjo, nebuvo politinės, todėl te-

ko naudotis įvairiais netiesioginiais būdais, norint išreikšti savo poziciją. Labiausiai bajorijos politinis individualumas reiškėsi per decentralizuotą luominę organizaciją ir žemietijas. XIX a. antrojoje pusėje bajorija jau nebuvo vienintelis luomas, telkiantis įvairių pažiūrų politinius veikėjus. Aukštuomenė pamažu praranda savo pozicijas biurokratijos aparate. Norėdama išsaugoti savo padėtį, ji nusprendžia dar glaudžiau bendradarbiauti su patvaldyte.

Svarbiausiu politiniu Rusijos bajorijos siekiu 1861–1904 m. buvo bandymas veikti valstybės politiką siūlant imperatoriams sušaukti bendravalstybinio masto bajorų ar žemietijų instituciją, kuri galėtų tapti patariamuoju organu dėl svarbiausių luominių ar vietos savivaldos klausimų, geriausiai atveju net daryti įtaką vyriausybės sprendimams. Imperatoriui ir patvaldytės šalininkams tokie pasiūlymai buvo nepriimtini, nes grėsė jų valdžios apribojimu. Todėl tik 1896 m., Nikolajui II sutikus ir valdžiai akylai prižiūrint, atsirado „Bajorų vadovų pasitarimas“, turintis ribotą kompetenciją patarinėti luominiais klausimais.

DIE FRAGE DER POLITISCHEN EXISTENZ DES RUSSISCHEN BOJARENTUMS UM DIE 2. HÄLFTE DES 19. JH.-ANFANG DES 20. JH.

Ryšard Gaidis

Zusammenfassung

Der vorliegende Artikel befaßt sich mit einer der wichtigsten Fragen der politischen Geschichte des Russischen Imperiums in der Zeit von der zweiten Hälfte des 19. Jh. Bis zum Anfang des 20. Jh., und zwar mit der politischen Rolle des russischen Bojarentums. Dieses Problem ist auch für die Geschichte Litauens von großer Bedeutung, denn seine Analyse hilft die politischen Positionen des litauischen Adels im Russischen Imperium zu erschließen. Zum Vollen Erfassen des politischen Gewichts des litauischen Adels im Russischen Imperium muss die Spezifik des politischen Einflusses seitens des russischen Bojarentums erläutert werden.

Das politische Modell des russischen Bojarentums kann auf Grund der russischen historiografischen Quellen aufgebaut werden. Im Sinne der Faktographie sind die in den 70er und 80er Jahren herausgegebenen Werke der sowjetrussischen Historiker (J. Solowjow, W. Djakin, A. Korelin u. a.).

Nach der Aufhebung der Leibeigenschaft in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts (im Jahre 1861) hat der russische Adel einen Teil seiner Privilegien und Sonderrechte auch in anderen gesellschaftlichen Bereichen des Lebens eingebüßt. Dies hinderte aber das Bojarentum nicht daran, das politische Leben des Staates

weiterhin auf mehrere Weisen mitzubestimmen. Der einflussreichste Teil des russischen Bojarentums, und zwar die Grundherren und der Adel bekleideten weiterhin hohe Posten in den staatlichen Behörden und in der Armee. Die politischen Ideen des Bojarentums kam auch in solchen nichtpolitischen Behörden zum Ausdruck wie Landstände und Semstvos (lokale Selbstverwaltungsorgane).

Der russische Adel strebte danach, nicht nur seine Sonderposition in der Gesellschaft zu erhalten, sondern auch die Staatspolitik mitzubestimmen. Den Imperatoren wurde mehrmals vorgeschlagen, auf der Staatsebene eine Institution von Adeln und Semstvos zu berufen, die als ein Beratungsorgan bei der Lösung von wichtigsten Angelegenheiten der Stände und der lokalen Selbst-

verwaltungsorgane fundieren und sogar die Beschlüsse der Regierung mitbestimmen sollte.

Politisch gesehen war die Lage des russischen Bojarentums bis zur Revolution vom Jahre 1905 zweideutig. Einerseits verstand der Adel, daß er als traditionelle Gesellschaftsschicht die Aufhebung der Monarchie nicht zulassen darf, deshalb suchte er Unterstützung beim Imperator und unterstützte auch seinerseits dessen Macht. Die wandlungsreiche politische, gesellschaftliche und wirtschaftliche Situation des Staates trug allerdings dazu bei, dass die Adligen von einer liberalen Gewinnung die vom Staat initiierten Reformen unterstützen und darauf hoffen, neue Möglichkeiten zu bekommen, sich auf diese oder jene Weise am politischen Leben des Staates zu beteiligen.

Īteikta 2002 m. kovo 25 d.

Priimta spausdinti 2002 m. birželio 26 d.